

ARČIBALD RAJS

SRBIJA 100 GODINA POSLE DOLASKA ARČIBALDA RAJSA

SVE JE ISTO, SAMO NJEGA NEMA

Nataša Milinković | nedelja, 08.06.2014. | 22:26

Pitanja o tome ko smo, šta smo, gde smo i kuda bi trebalo da idemo najbolje je definisao Arčibald Rajs, hemičar, kriminolog, humanista... čovek koji je želeo sa Srbima da provede ceo život

Ja sam švajcarski dobrovoljac srpske vojske, drug veličanstvenih ratnika Šumadije, Dunava, Morave, Timoka i Vardara – tim rečima je dr Rudolf Arčibald Rajs, švajcarski forenzičar i kriminolog, definisao sebe i svoj boravak u Srbiji od 1914. godine.

Danas, 100 godina od njegovog dolaska u Srbiju, predsednik Srbije Tomislav Nikolić je, između ostalog, podsetio da je on doputovao ovde 1914. godine na poziv srpske vlade da istražuje zločine austrougarske, nemačke i bugarske vojske nad civilnim stanovništvom, da je ostao veran

struci, i da je napisao mnoge knjige i radove o tome. Često je slao i izveštaje koji su objavljivani u uglednom časopisu „Gazet“ neutralne Švajcarske.

„Time je kao ugledni profesor i kriminolog izveštavao svet i kvario propagandnu sliku Nemaca i Austrougara o Srbima kao divljačkom narodu. Najviše zahvaljujući njegovim tekstovima, evropska i svetska javnost je iz pera nepristrasnog izveštaca bila tačno i blagovremeno upoznata sa istinom u Srbiji i o Srbiji. I tada, uostalom kao i danas, sve što nije bilo u medijima kao da se nije ni desilo“, rekao je predsednik Nikolić povodom 100 godina od Rajsovog dolaska u Srbiju.

Rajs je oko svog imena i slave okupio predstavnike dveju država koji su mu u četvrtak odali poštu pred spomenikom u Topčiderskom parku, u blizini „Miloševog konaka“, nedaleko od kuće u kojoj je živeo posle Velikog rata, u kome je delio sudbinu srpskog naroda.

U srpskoj istoriji ostao je upamćen i po tome što je uneo inovacije u policijsku praksu. Upravo je to jedan od razloga zašto je među prvima koji su mu odali počast trebalo da bude ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović.

Treća domovina

Živimo u zemlji u kojoj „svi znaju sve“. Realnost je, međutim, sasvim drugačija. Svi zajedno o sopstvenoj zemlji znamo veoma malo. Loše znanje još lošije se odražava na sadašnji trenutak, na pitanje razvoja zemlje i njenu budućnost.

Posmatrajući društvene procese, odnose, poslovnu, političku i intelektualnu elitu u Srbiji, zaključak kao da se sam po sebi nameće. **Srbiji nedostaje ozbiljnost, odgovornost, profesionalnost i promocija trajnih vrednosti.**

Pitanja o tome ko smo, šta smo, gde smo i kuda bi trebalo da idemo najbolje je definisao Arčibald Rajs, hemičar, kriminolog, humanista... čovek koji je želeo sa Srbima da provede ceo život. Ime tog Švajcarca zaslužno se našlo među poznatim Srbima koji su obeležili epohu u kojoj su živeli.

Rođen je u južnoj nemačkoj pokrajini Baden 8. jula 1875. godine. Igrom slučaja u Srbiji se zatekao 1914. godine, da bi u ime švajcarske vlade, kao neutralni posmatrač, istražio počinjene zločine austrougarskih trupa u Mačvi i Podrinju. Proglasio se „švajcarskim dobrovoljcem srpske vojske“, sa kojom je prepešačio Albaniju, deleći njenu patnju i nevolju. Posle rata

pridružio se gradnji novog života u razorenoj Srbiji. Službovao je u Odseku za dokumentaciju ratnih zločina Ministarstva spoljnih poslova i u Ministarstvu unutrašnjih dela, gde je osnovao policijsku školu.

Arčibald Rajs voleo je da kaže da mu je Srbija treća domovina. Osvedočeni prijatelj Srba ostavio je u rukopisu pre više od osamdeset godina svojevrsni politički testament pod naslovom „Čujte Srbi“, čije su poruke i danas više nego aktuelne.

Za 14 godina života u Srbiji upoznao je srpski mentalitet, gostoljubivost i dobročinstvo. Upoznao je i srpske mane i bez ustručavanja o njima javno govorio. Da li bi sada i zarez promenio u svojevrsnom testamentu napisanom Srbima pre 84 godine, ili svaka njegova rečenica kojom je opisao naš narod u to vreme važi i danas?

„Bio sam s vama kada ste bili u nevolji. Delio sam s vama patnje, i da bih to mogao žrtvovao sam sjajan život i veoma lepu karijeru koja je mnogo

obećavala. Zavoleo sam vas, jer sam na delu video vaše ljude iz naroda u bitkama i presudnim trenucima, kada se prepoznaje istinski karakter neke nacije. Zavoleo sam vas i zbog žrtava koje sam radi vas podneo, jer za ljude i stvari se utoliko jače vezujemo ukoliko nas to vezivanje košta žrtvovanja.

Video sam vam, međutim, i mane, mane koje su se užasno iskazale posle rata. Neke vaše mane će, ako ih ne otklonite, biti pogubne po vašu naciju. Ne bih vam bio prijatelj ako ne bih povikao 'čuvajte se' i ako vam ne bih, uz vrline, koje su istinske i lepe, ukazao, kao u ogledalu, na vaše loše strane.

Vaš narod je gostoljubiv. To se oseća na svakom koraku. Gde god da dođete čekaće vas širokogrud doček. Prvi komad božićnog kolača čuvate za namernika, milosrdni ste i osetljivi na tuđu muku", zapisao je Rajs u svom testamentu.

Čuvajte se sebe

„Narod vam je hrabar i njegova hrabrost često seže do junaštva. Mogu to s pravom da kažem, jer sam gledao vaše vojnike, a oni su bili ništa drugo do sam narod, u skoro svim bitkama Velikog oslobodilačkog rata.

Narod vam je rodoljubiv. Ne znam ni za jedan narod u kojem legendarni nacionalni junaci toliko žive u narodnoj duši kao kod vas.

Narod vam je demokratičan, i to zaista demokratičan, a ne na način političara. Među vašim ljudima čovek se ceni onoliko koliko je čovek, a ne po onome što su od njega učinili odelo i titule. Vaš narod zna za samilost i ponekad je takav u trenucima kada se čovek ne nada da će kod njega naći tu lepu ljudsku osobinu. Narod vam je ponosan, ali ne i ohol. Najzad, vi ste bistar narod, jedan od najbistrijih koje sam za života video“.

U testamentu se Arčibald Rajs u isto vreme divio mentalitetu srpskog naroda, ali i „podizao“ tešku optužnicu protiv glavnih krivaca propasti Srbije, lažne inteligencije i korumpiranih i nesposobnih političara.

„Političari su vam iskvarili zemlju. Oni su kod vas svemoćni. Politika se meša u sve i svuda upravlja. Funkcioneri su bez morala, bez časti, lični interes je u prvom planu. Junaci su zaboravljeni, omladina zapostavljena, radnih navika skoro i da nemate. Govorim vam ovo kao prijatelj naroda i plašim se da, ako nešto ne promenite, sve ovo može skupo da vas košta.

Niste veliki radnici. Često odlažete za sutra, čak i za prekosutra, ono što biste mogli da učinite danas. Posledica je da se to, često, nikada i ne uradi. Koliko ste samo ličnih i, još gore, koliko ste gubitaka po svoju zemlju podneli zbog tog olakog dangubljenja!

Treba, ipak, reći da se kod vas taj nedostatak radne energije objašnjava na dva načina. Najpre, pod turskom vlašću vam je i najteži rad malo koristio. Od njega se bogatio samo vaš ugnjetač. Tokom vekova navikli ste se da radite samo onoliko koliko je neophodno. Zatim, zemlja vam je toliko plodna. Uz veoma malo rada imate što vam je potrebno za život. Jedna od vrlina koja je kod mnogih među vama iščezla jeste zahvalnost.

Postali ste strašno nezahvalni. Mnogi među vama su veoma bogati i nemilice troše da bi se istakli i iz zabave, ali kada valja pokazati zahvalnost prema onima koji su se žrtvovali, ništa ne daju, ama baš ništa.

Vaš čovek iz naroda, seljak, neiskvaren uticajem profesionalnih političara, nije podmitljiv. 'Inteligencija' vam to jeste, i to od najsitnijeg činovnika, sa ili bez diplome, do ministra.

Stoga pravi intelektualci ove zemlje, a ima ih, i to mnogo, ne uspevaju u Srbiji, pa obeshrabreni napuštaju borbu. Zato i najznačajnija mesta u administraciji i drugde najčešće zauzimaju ljudi bez ikakve vrednosti, zato vam je i politički kadar kukavan... Kralj novac gospodari vašom 'inteligencijom'. Po njoj, čovek sve sebi može dozvoliti pod uslovom da ima mnogo novčanica u džepu... Častan čovek se smatra glupakom, a ceni se samo onaj koji lukavstvom ume da okrene događaje u svoju korist... Mnogi pripadnici 'inteligencije' bi hladno žrtvovali slobodu, i opstanak svoje zemlje, ako bi to njima lično bilo od koristi... Ako joj dopustite da nastavi zemlja vam je izgubljena. **Počistite kuću, pometite sve ohole i štetne marionete.**

Vaš narod je veliki ljubitelj političkih ili bolje rečeno stranačkih vođa.

Sa sve nadmoćnijim stupanjem na vlast inteligencije, pojavljuju se ljudi koji shvataju kakva se lična korist može izvući iz vaše sklonosti za stranačku politiku. Oni stvaraju zanimanje od iskorišćavanja vaše sklonosti

za stranačku politiku, pa sada imate profesionalne političare koji na tome zarađuju za život. Ma, šta govorim – oni zgrću bogatstvo.

Najbolji način da brzo postaneš bogat jeste da postaneš ministar! Ponekad bi se javno mnjenje ipak uznemirilo videvši neke slučajeve najočiglednije korupcije. Tada bi vaši političari strančari osnovali skupštinske anketne komisije, koje nikada nisu dale veliki rezultat zato što vukovi ne jedu jedni druge. Razne političke stranke su se silno međusobno vređale radi vlastite reklame, ali su se dobro čuvale da ne zabrazde duboko pošto su dobro znale da korupcija nije apanaža jedne stranke nego svih...

Funkcioneri su vam, po pravilu, najgoreg kvaliteta. Često nisu ni sposobni da obavljaju posao koji se traži od mesta koje zauzimaju.

Ukaže li se neko mesto u vlasti, bilo ono važno ili osrednje, svejedno, o izboru ne odlučuju zasluge kandidata, već političke veze. Može on biti i najveća neznalica, najnečasniji čovek, ako je 'štićenik' političara-strančara stranke na vlasti, pobeđiće i čoveka najkvalifikovanijeg i u stručnom i u moralnom pogledu. Posebno dobro poznajem vašu policiju jer sam, na svoju nesreću, neko vreme saradivao sa njom. U policiju su vam političari postavili ljude kažnjivane zbog krađe i drugih zlodela. Vaši policajci su, posebno u Južnoj Srbiji, krali od naroda i otimali novac. Prijavio sam to vašim vlastima, ali ti policajci-zločinci, koji su istovremeno bili i strančari,

nisu bili kažnjeni, a mene su toliko izvredali da sam bio prinuđen da podnesem ostavku.

Opasan vetar vam zahvata omladinu i gasi onaj pročišćavajući rodoljubivi plamen. Za većinu vaše sadašnje omladine rodoljublje se sastoji od neke vrste zavisti pune mržnje. Zavidne zemljama koje su bogatije ili moćnije od njihove i tom ponižavajućem osećanju nakaradno daju ono lepo ime rodoljublje.

Savremeni mladić smatra da nije njegovo da obezbeđuje život državi, nego da je država dužna da njemu pribavi sve kako bi on mogao da vodi što je moguće prijatniji život. Otuda i ona jurnjava mladih za funkcijama. Svi bi da budu činovnici, i mladići i devojke. Vidite, mladi oba pola jako dobro znaju da sada u vašoj zemlji nije potrebno nikakvo znanje ili sposobnost da bi neko postao činovnik, potrebno je samo da ga pogura neki poslanik, ministar, ili uticajni političar-strančar.

Nemojte dozvoliti da vaša lepa duša propadne u tom đubretu koje se na njoj nataložilo naročito posle rata. Nacija koja je, poput vaše, odolela vekovnom ropstvu, koja se povukla preko Albanije i koja je, izgnana iz svoje zemlje, ali ne i poražena, uspela da se vrati na svoja ognjišta kao pobednik – ne dopušta da je pošarmaju šaka sebičnih i podmitljivih političara, gnusnih šćardžija, prezira dostojnih zabušanata i zločinskih profitera i zelenaša“.

Verujući u budućnost srpskog naroda, pozivajući ga „da se probudi“, Rajs opominje: „U vašim rukama je vaša sudbina: blistava budućnost ili ropstvo!“

Apel

Sve to Rajs je napisao 1928. godine! A kao da je pisao juče. Nažalost, njegova upozorenja nismo poslušali. Umro je iznenada, iste godine kada je i napisao svojevrsnu opomenu Srbima, u 54. godini života, posle verbalnog sukoba sa bivšim ministrom Kapetanovićem, koji je rat proveo u inostranstvu i postao ratni profiter. Njegov apel i svojevrsni testament i danas ima težinu. Brzo je shvatio svu muku Srbije i bio dovoljno iskren da nam kaže u lice sve što smo zaslužili.

Umro je u Beogradu 8. avgusta 1929. godine. Ispunjena mu je poslednja želja da bude sahranjen na Topčiderskom groblju, a da njegovo srce počiva na Kajmakčalanu „blizu drugova koji su stradali za slobodu svoje otadžbine“. Time je potvrdio kolika je bila njegova ljubav prema srpskoj zemlji i srpskom narodu.

Srbi su napisali epitaf: „Ovde u ovoj urni, na vrhu Kajmakčalana Zlatno srce spava, prijatelja Srba iz najtežih dana – Junaka Pravde, Istine i Prava, Švajcarca Rajsja, kom neka je slava!“